

СРСР принципу мирного співіснування з державами демократичної політичної орієнтації, обумовили якісно нову політику радянського керівництва у сфері забезпечення прав людини. До того ж, підписана радянським урядом міжнародна Гельсінська угода стала правовою основою для діяльності легальних правозахисних організацій у СРСР.

Український гельсінський рух кінця 70-х рр. вперше почав боротьбу за досягнення політичних, економічних, соціальних, національних, релігійних прав людини в умовах неототалітарного режиму СРСР. Як відзначав Валентин Мороз, «Гельсінський рух в Україні був відблиском загальносвітової тенденції боротьби з «диктатом» [1, с.36].

Гельсінський рух викликав жорсткий опір правлячого режиму Л. Брежнєва. Оцінюючи їх діяльність, голова КДБ при Раді Міністрів СРСР Ю. Андропов в своїй інформації ЦК КПРС від 15 листопада 1976 р. зазначав, що такі «групи» переслідують «...провокаційну мету». А саме, поставити під сумнів щирі зусилля СРСР щодо виконання положень Заключного акта Народи з безпеки і співробітництва в Європі, і тим самим здійснити на уряд Радянського Союзу тиск у питаннях реалізації гельсінських домовленостей [3, с.48]. Одночасно, Ю.Андропов запевняв вище політичне керівництво в тому, що «...Комітетом державної безпеки вживаються усі заходи відносно компрометації та припиненню ворожої діяльності таких груп» [3, с.54].

Однак, незважаючи на протидію владних структур та правоохоронних органів, Українська Гельсінська група продовжувала сприяти виконанню Гельсінських угод СРСР у різних регіонах, і в першу чергу, в Україні. Так, 8 листопада 1976 р. юристом Миколою Руденком була представлена на розсуд членам УГГ «Декларація Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод». У документі чітко визначалась мета правозахисного руху - сприяти популяризації серед широких мас населення Радянського Союзу міжнародного правового документу – «Декларації прав людини і громадянина». Після прийняття членами УГГ «Декларації Української громадської групи щодо сприяння виконанню Гельсінських угод», де-юре, ця організація почала існувати офіційно. Умовною датою заснування УГГ вважається 9 листопада 1976 року.

Із 1976 по 1980 рр. УГГ видала 30 заяв і звернень, 18 меморандумів і 10 бюлетенів щодо проблеми забезпечення прав і свобод громадянина в СРСР. Основні положення їх зводились до наступних:

- мир між народами можна забезпечити шляхом забезпечення вільної комунікації та обміну інформацією поміж людьми. Заради цієї мети УГГ має сприяти виконанню гуманітарних статей Акту Народи з питань безпеки і співпраці в Європі.

- домагатися, щоб на всіх міжнародних нарадах, де мають обговорюватись підсумки виконання Гельсінських угод, Україна як суверенна європейська держава і член ООН була представлена окремою делегацією.

- з метою вільного обміну інформацією та ідеями домагатися акредиту-

вання в Україні (УРСР) представників зарубіжної преси, створення незалежних прес-агенств тощо [5, с.110].

Головною діяльністю УГГ є боротьба за самовизначення України, прокладання шляхів для її вільного розвитку. Так, зверненні УГГ до країн-учасниць Белградської наради влітку 1977 р. було проголошено: «Ніщо в світі не зможе зупинити втілення цієї ідеї у зримі форми історичної реальності» [3, с.201].

Широку міжнародну підтримку здобула УГГ та інші активні учасники правозахисного руху з боку адміністрації Президента США Р. Рейгана. У кінці червня 1982 р. зусиллями спеціального контингенту Конгресу США з питань балтійських держав і України та української еміграції було влаштовано «Тиждень українських національних та людських прав». За участю американських конгресменів було розглянуто і оприлюднено чимало фактів порушення прав людини в Україні. 21 вересня 1982 року президент Р.Рейган підписав Прокламацію, що оголошувала 9 листопада 1982 року «Днем Української Гельсінської групи».

Для досягнення своїх правозахисних цілей Українська Гельсінська група тісно співпрацювала з іншими нонконформістськими силами в Україні. Зокрема, її моральну і практичну підтримку отримував актив кримсько-татарського руху, який поступово поширював свій вплив в Україні.

Таким чином, утворення та діяльність Української Гельсінської групи привернула увагу демократичної прогресивної світової громадськості до проблем української нації і свобод громадян в Україні. УГГ стали єдиним загальнонаціональним правозахисним центром в Україні, що, врешті-решт, сприяло консолідації опозиційного антирадянського руху.

Бібліографічні посилання:

1. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. – Київ: Генеза, 2000. – 304 с.
2. Український правозахисний рух. Документи й матеріали Київської Української громадської групи сприяння виконанню гельсінських угод/ упоряд. А.Станіславський. - Торонто - Балтимор, 1978. – 189 с.
3. Українська Гельсінська Група. 1978-1982. Документи і матеріали / упоряд. В.Григоренко. - Торонто-Балтимор, 1983. – 232 с.
4. Лист сенаторів США до В. Щербицького, Першого секретаря Комуністичної партії України із закликом звільнити Л. Лук'яненка, 18 липня 1978 р. // ЦДАЗУ, ф. 36, оп. 1, спр. 43, арк. 68.
5. Марусик П. Тернистим шляхом до рідного дому / П. Марусик // Українська гельсінська спілка у спогадах і документах / упоряд. і гол. ред. О. Шевченко. – Київ: “Ярославів Вал”, 2012. – 448 с.